

Igor Škamperle

Grajska melanholija
(Odlomek iz romana)

Dvorni komornik je potrkal in vstopil. "Ekscelenca, pravkar so mi sporočili, da sta prispela častitljivi knez Rožmberk in Herr Maier. Prosita za avdienco."

Nizka, jajcu podobna postava, nezdravo široka v ledjih, se je odlepila od okna, kjer je s privzdignjene kamnite stopnice pod oknom opazovala, kako zunaj dežuje. Težke cunje so padale na mesto in se ovijale okrog ošiljenih zvonikov in streh. Polegale so nanje, kot bi se jata sivih ujed spustila nad splašen trop drobnice.

"Prišla sta?"

"Da, ekscelenca."

"Hmm ... Kaj pravita?"

Glas postave, odete v španelaste hlače, ki so se tesno oprijemale života in neopazno prehajale v visoko zapeto, sutani podobno srajco z nadgrinjalom iz pristriženega hermelinjega krzna, se je zdel brez razloga ježno odmaknjen, kakor bi ga še vedno zaposlovale prazne misli, zatopljene v deževne zavese.

"Pripravite šackomoro, brž! Kaj stojite kot tele!" Glas je zdaj, kakor je prej nenavadno prazno strmel, nenadoma vzkipel in bruhnil z razkačenega obraza v suhega, hladno stoječega komornika. "Takoju želim videti, ste me razumeli!?" Cesar je bevsknil in zdelo se je, kot bi, kljub brokatno oblečenim stenam, ki so kričavi glas vsaj deloma vpile, zaprt

v brlogu zarenčal lev. Stoječega komornika jezno bevskanje ni zmedlo. Bil je več kot glavo višji od cesarja, nosil je nazaj počesane lase, po francoski maniri spete v metuljast čop, spričo katerega je bil močno poudarjen dolg, ošiljen in koščen nos. Negibno je odgovoril.

"Za danes imate napovedane že tri avdience, visokost."

"Katere!?" je cesar zakričal.

"Papeški nuncij Malaspina, zaprosil je pred petimi dnevi. Rim želi posredovati nujne novice, za katere je gospod nuncij osebno zadolžen. Zahteva tudi mnenje o delu bratov Jezusovih na posestvu v Harrachovu. Oče provincial se je pritožil čez grajskega gospoda, čaš da preveč podpira nadškofa Kongerja, ta pa naj bi bil sumljivo velikodušen do bratrskih jednot. Duhovščina ne upošteva navodil Družbe, zanemarja nauk, večina njih je prikritih utrakvistov ali to celo javno razglašajo ... "

"Dobro, dobro, nehaj že s tem!"

"Gospod nuncij Malaspina želi zvedeti mnenje njegove ekscelece. Rimu je veliko do zglednega sodelovanja s cesarskim dvorom."

"Kaj nisem dovolj na široko odprl vrat njihovim črnim? Sami *doctores!*"

"Gospod nuncij imajo o tem svoje mnenje."

"Koga imamo še?"

"Oberhofmeister prireja večerno srečanje s turškim poslanikom Mehmedbegom in beneškima ambasadorjema Cespuqlijem in Puttom. Navzoče bo spremstvo."

Cesar je iznenada prhnil predse, vzdramil bradate kocine in se malo ne ves skoraj otroško stresel, kot bi nekje pod vlažnimi zidovi kihnil maček. Komornik je zaslutil nov izbruh in skušal cesarja prehiteti. - "Opozarjam vas, visokost, da so Benečani edini, ki v tem času tvorno sodelujejo z Otomani. Trgovina jim cvete. Mimogrede: zelo se zanimajo za politiko Dvora do tamkajšnjih dežel, Karintije, Goriške grofije, in če sem prav obveščen, Karniole."

"Lang, dal vas bom razkosati in vrgel svojemu levu!!" Jajčasto okrogli možic je pokrtilil z rokami, planil korak v stran in se manično zazrl v zastekleno biforo, skoz katero je lila vlažna svetloba. Dežno šumenje je prikrilo vpitje v visoki grajski celici. "Kdo za vraga se mimo mene dogovarja o večernih srečanjih s to sodrgo!! Da se več ne ponovi,

razumeš!?" Cesarju so se nad očmi izvesile široke črne obrvi in komorniku Langu se je za hip zazdelo, da vanj prežita brkati črni okroglini tiste azijske zveri, ki si jo je bil dal cesar privedi kdove od kod in jo je včasih celo sam brez spremstva hodil krmit v Zahrado. "Ste slišali, Lang!?! Kaj tako zrete! Dal vas bom razrezati!!!"

"Slišal, visokost. Gospod Oberhofmeister ..."

"Tišina! Niti črke več o tem. Nadaljuj, koga imamo še ..."

"Bratje kapucini čakajo na avdienco že ves mesec."

"Ti lahko počakajo. Odpovej." Cesar se je obrnil, premeril nekaj korakov do stopničke pod oknom, stopil nanjo in se zazrl v sive štrene.

"Prosim, ekscelenca ...?"

"Slišal si. Odpovej vse avdiencie za danes in jutri. Cesar je zadržan. Želim pogostiti Maierja in Rožmberka." Rudolf se ni več obrnil.

Kaplje, ki so padale v gostih kosmih in močile tlak grajskega dvorišča, so se nacejale v luže in kot bohotna poletna praprot odtekale z griča. "Če sta pravkar prijezdila, sta potrebna krepčila in počitka. Poskrbi. Pred mrakom naj me počakata v šackomori."

"Toda visokost, večerja, ki jo je naročil Oberhofmeister ..."

"Oberhofmeistra pošlji v rit, in njegove Benečane tudi. Nocoj želim obedovati z Maierjem in Rožmberkom, pečene gosi, rake, rdeče vino, si razumel!?"

"Razumel, ekscelenca."

"Pa Lobkovic povabi, če ga boš našel. Obvesti Katerino, naj pride o mraku."

"Kakor želite." Ozki, visoki in koščeni komornik dihurjevskega obraza se je priklonil.

"Pojdite!" je zaklical cesar Rudolf, prekrizal roke na hrbtu in naprej zrl v dežne zavese. Hip zatem ga je v ledjih zvila bolečina. Prijel se je s prsti in zagriznil; prokleta vlaga! Prodirala je skoz zidove, močila nadstrešja, prenikala skoz strop in se s pomladnim nebom naselila v grajske dvorane, kot bi tam domovala z večjo pravico od vseh drugih, ki so bili v primerjavi z njo le začasni, sencam podobni obiskovalci.

* * *

Čemu se je njegova prevzvišena visokost Imperator Augustus Romanorum, božji odposlanec na zemlji, rex Germaniae, Bohemiae, Hungariae etc., modri in krepotni, *invictissimo, felicissimo et sapientissimo* Rudolpho II-do obnašal tako zadirčno in vpil na komornika brez pravega razloga? Verba volant, gesta manent bi nam odvrnil polihistor v upanju obdržati pri življenju drobec zarje, ki jo je milost previdnosti izvolila podariti mračnemu breznu na dnu ustvarjenega. Na voljo imamo malo pričevanj, ki bi nam zadovoljivo pojasnila ozračje grajskega dvora. Cesar Rudolf je trpel za boleznijo, ki ji ni najti pravega zdravila, prihaja pa od neusklajenega dušnega použitja preobilice in pomanjkanja. Zanja so učenjaki po večstoletnem tipanju v temi odbrali tri vzroke, katerih istovetnosti še danes nihče ne postavlja pod vprašaj: *prima coelestis est causa, secunda naturalis, tertia humana*. Prvemu naj bi botrovala Merkur, odgovoren za iskateljske prvine, in Saturn, oče vseh v študij in duhovno globino uzrtih duš; a zgodi se rado pri ljudeh, da se tidve očesci, ki nam leta, noči in sploh vse življenje krožita okrog glav in nam z odbojnimi žarki, prekvašenimi v njuni lastni tvarini, osvetlujeta sij v očeh, barvata pigment in urejata pretakanje tekočin v telesu, premočno upreta v horizont, ki, sledeč analognemu načelu mikrokozmosa, svoj oblok razpenja tudi pod opno individualne vitalne notranjosti (hic hora nostris). In tako duh, ki se želi poučiti o skrivnosti vseh resnic, prej ali slej nujno opusti zunanost, da bi se osredinil v sebi, *animus ab externis ad interna recipere*, kakor bi se, sestopajoč s krožnega oboda, zgostil v središču, od koder se z le redkim dostopno priučenostjo motreče seli k bistvom vseh umu dostopnih reči, vse to nazadnje povzroči, žal, neljube posledice. Vlažnost, ki jo telo vsrka po Luni in je hrana čutnemu zgornjemu in spodnjemu sluzu, napajajo pa se z njo tudi možgani in kri, katere naloga je človeka obdržati v naravnem pašniku, se zavoljo pregestega mišljenja, ipso eo saturnovske oddaljenosti, osuši. Kri, so menili zdravniki, izgubi bleščečo jasnino, iz organov izcejajoči se hlapi očrnijo, in dasiravno mnogo njih izpuhti v nič, jih nekaj ostane, zgoščajoč telesno tekočino v kepe; *reliquus sanguis densus redditur et siccus et ater*. Zdravitelj in filozof, ki je o tej tegobi spregovoril v Knjigi življenja - delo je posvetil humanistično izobraženemu ogrskemu kralju Matiji Korvinu, v Baslu tiskane strani pa so bile cesarju Rudolfu in boljšemu delu nje-

govega dvora dobro znane, tako zelo, da bi se o tem dalo napisati novo knjigo –, ta po rodu florentinski filozof ni spregledal dodatne težave, namreč posledice, ki jo povzročita zbranost in kontemplacija: duh se medtem zgosti v možganih in okrog srca, opusti pa želodec in jetra. To ni dobro za zdravje. Otežena je prebava, trše sestavine ostajajo neprebavljene, počrnela kri se ohlaja. Res je sicer, da v najizrazitejši zbranosti – a kdo lahko, ljubi Bog, nanje računa!? – duh prebije povratne vzgibe črnih naplavin, odstre vhodna vrata zlobnih arhontov in dušo, razrešeno spodnjega dela, dvigne visoko nad telo, kakor poroča Platon v Timaju, vzjadrajoč nad svoje okovje kakor samotna grlica, ki se pridruži soncu, presegajoč vso zamreženost, v kateri je prej domovala globlja narava. A taisti Platon je v Faidrosu spregovoril tudi o neki drugi dušni sili, ki vozove nevarno preusmerja, o moči, kateri niti v nebesnih jasninah niti na zemlji ni pravega ekvivalenta, in dasiravno dušno vprego prižene onkraj čutnih čeri, adeptu njeni izbruhi niso v ponos. Pri sozemljanih ga ponižajo, kolikor ga njeni neobvladljivi vali sploh ne raztrgajo, še preden ji uspe vdihniti sij iz prvega zrcala večnih bistev. Filozofi so jo različno poimenovali, kajti prave besede zanjo ni: *mania*, *furor*, *bes* ... Mojstri so v nejasnosti slutili možnost preobrazbe, zato jo v receptih zasledimo v podobi zelenega zmaja, že omenjeni zdravitelj, avtor na Hradu priljubljene knjige *De vita*, pa v natančnem receptu *de exacta atrae bilis cura* izrečno priporoča, da črnih naplavin, ki se nanjo vežejo, ne gre – *ut docuit Galenus* –, sunkovito iztelesiti, zakaj tedaj bi nam izsušeni ostanek po izceditvi žolča lahko povzročil dodatne preglavice; potrebno je marveč postopno zdravljenje, pri katerem se del tvarine preobrazi. Šele poslednjo gnilobo, tako imenovani pepel ali ostanek – zakaj *nunquam vidi aliquod animatum crescere sine putrefactione* – izločimo. V drugem pravilu nas avtor opozarja, naj pri operaciji budno skrbimo za vlažnost, v katero naj bosta ovita tako glava kot preostalo telo. Upoštevajoč navdihnjenost starih pisav, moramo znati v receptu poleg dobesedne razbrati še druge ravni, predvsem simbolično in anagogično; mimogrede bodi povedano, da nam iskriki utrinki le-te diskretno kažejo pot skoz posvetitvena vrata, onkraj katerih se skriva poslednji zemeljski pomen. Zadnji, ako je besedilo res navdihnjeno, bo odstrt šele ob koncu časov. Ker pa živimo v senci lenobnih poljan, ki

nam spričo lažnega bohotejnja razvidnosti preprečujejo, da bi besedilo sploh pravilno črkovali, naj avtorju Knjige življenja pripomoremo k berljivosti. Skrbeti za vlažnost glave in telesa pomeni vsakdanje tople kopeli, sočno hrano, priklíc z vsemi potrebnimi *correspondentia* zmerno vlažnih planetov Jupitra in Venere ter blagodejni vpliv Medvedkinega repa v Devici. Ta saturnovske ljudi še posebno uspešno prizemlja. Izročilo trdi, da veliko pripomoreta tudi sladki janež in artemizija, še posebno če ju oberemo ob vzpenjajoči se Veneri in polnem Mesecu. Ne smemo pozabiti, da recept vključuje vse tri ravni, nebeško, naravno in človeško. Tretje pravilo avtor namenja negi srca, poleg mazil in sončnih talismanov priporoča zadovoljevanje vida, sluha in tipa s kar se da prijetnimi stvarmi, moteče pa naj obdržimo čim dlje. Vse to blaži srčni utrip in nas hkrati krepi pred nevarnostjo zloma, ki mu, kakor danes ve vsak laik, pravimo kap.

Cesarjevi občasni čudaškosti se torej ne smemo pretirano čuditi. Viri poročajo o vzkipljivosti, pretirani maniji, ki da z vrtoglavih viših – ali brezen (znajdi se, ako moreš, v tej začarani preteklosti!) – povsem nepredvidljivo zgrmi v navadno otroško logiko, ki jo je docela argumentirano spodbil že Aristotel, in verjame, cesar, ki zna sicer dobro prešteti vse svoje podložne dežele, da sta lahko enako resnični nasprotujoči si dejstvi, kakor se prav lahko zgodi – spet po cesarjevo – da na istem kraju vztrajata dva predmeta, čeprav zanju tam ni dovolj prostora. Še več. Ko ga zagrabi brunda o časovnem smotru, Maier ali kdo drug mu je na uho privlekel od Židov pobrano halabranje sefirot, ki da čas ustavljajo in pretakajo skoz različne posode. Rudolf se je v vrtovih na Zahradi med krmljenjem svoje velike mačke večkrat spraševal, v katerem svetu živi njegov živalski tovariš: temle, ograjenem za Jelenjim prikopom pod Mihulko, ali morda v katerem drugem? In on sam, je bil, preden so ga stlačili v španelke, še kje? Mar so duše na brezbriznem pohodu, razvrščene od mineralnega do eteričnega nebesnega sveta in je naša resničnost, zgrajena na podlagi vida in drugih čutil, le vmesna pokrajina, v katero smo vrženi po mili Bog kakšnem naključju ali celo kazni, ujeti v brezspominsko selitev, katere telos je – kaj? Na samem je cesar Rudolf piskal predse takšne misli in tedaj se mu je od Mavrov kupljeni lev dobrikal, mu glavo po mačje žokal h kolenom in se pustil čohati po grivi.

Dokončna presnova? Ljubeči nadlišček? Kameni um? – Kaj če si mi bil bratranec, sestra, brat, pesek v puščavi ali negibni glas na oddaljeni zvezdi? Divus Rudolphus je šel z roko mački pod vrat, otipal močno žilo in prisluhnil, kako se skozi pretaka tekočina. Vroča je in gosta, kakor moja, zaradi katere tolikokrat vzkopim, a tega ni več mislil sam, tako so drugi govorili, ko je besnel čez lakajske dvorjane, vstajal ob enih zjutraj z lunatičnimi očmi in se z oljenko zapiral v mrzlo in vlažno kapelo svetega Jurija na Hradu, klečal tam na gladkem kamnu in prosil v temi, medtem ko ga skoz vratno lino koščeni ksiht komornika Langa ni izpusstil iz škodoželjnega zora: trpi, prasica, trpi! Klečal je na kamniti stopnici pred oltarjem, zakinkal v temo in se spet zdramil, nekakšen strah se mu je prebujal v prsih, strah, da ne bo mogel zares oditi, če ne izvesi svojega trupla v zanj izklesano soho. Prosil za žarek vere v temi, ki daje uteho in zmernost, medtem ko mu po grlu in ustnem nebu leze strupeni škorpion, izpljunil bi ga, ko bi mogel, pa mu jezik otrdeva od strahu in čuti, kako mu želo iz samega obilja strupeno drsi po mehki sluznici votline. *Pater ... adveniat regnum tuum ... panem noster quotidianum da nobis hodie ... et. dimitte nobis debita nostra ...* Zalotil se je, kako nič ne more pred Najvišjim, nič, razen da pljuva kakor vsi drugi priučene besede, se obeša na črke, ponavlja z njimi slovnico, glasove, ki niso njegovi. Zakaj mi ne pokažeš plamena, česa, kar bi me s teboj udomačilo, naenkrat je zamahnil, kot bi se bojeval s črnimi sukubi, da se je celo prihuljeni Lang za durmi prestrašil ter odmaknil obraz od reže, pregnal bi hladni zvezdi pomanjkanja in izobilja, ki sta ga nespravljivo pritegovali v življenje in smrt.

Dežne kaplje so potihnile. Pogled z zastekljenega okna stare bifore je zdrsnil s pročelja, padel na tlakovano južno zahrado in se pozibal čez nagnetena lesena ostrejša Male strane. Preskočil je reko, ki zaradi naraslih pomladnih voda, mulja, hlodov in trstja ni mogla gladko odtekat pod oboki zidanega mostu in je grozila, da bo zdaj zdaj prerasla obrežje. Onstran so strnjene hiše čemele kot nagnetena svojat v tesni košari, in ko je zdajle cesar Rudolf spet obtičal pri strmih zvonikih, ga je obšlo, da se bliža mesec nisan. Kaj bliža!, tu je, naj vrag vzame čas, je pomislil, kdo mu še zna slediti! Pomislil, je, da bi se ob tej priložnosti srečal z rabinom Lovom. Mož in pol, Rudolf ga je cenil. Dal ga bo poklicati, zdaj

ko ima ob sebi Maierja ... Če bo dedec hotel priti, seveda. Židovi si pod nosom obrišejo vso gosposko s cesarjem vred. Rudolf Lovu tega ni zameril, le kako bi, ko pa je od njega iskal odgovor, sam bi se splazil na Josefovo, če se mu ljudstvo ne bi gabilo. Biti cesar? Kdo za vruga mu je sploh poveril to nalogo? Bog? Zakaj ga potem pušča tako praznega! S čim naj se mu oddolži? Naj predenj spravi krdelo podivjanih ovc, trikrat prekrščenih in z zobmi, da bi volkove grizlo, ko bi jim človek pustil? Misel je cesarju, ki se je medtem spet prijel za hrbet, ker ga je v ledjih ščipalo, *ta vraga!*, strup za moje ledvice!, zdrsnila v toplo Iberijo, kjer je bil v senci materinega brata strica Filipa preživel otroštvo. Zdaj mu ponujajo (družina, sovražil jih je vse!) nevesto, kakopak! Čas je že, Rudolf, ti strici Habsburžani in razni Oberhofmeistri, infantinja strica Filipa čaka nate, prelepa Isabella Clara Eugenia ... Zajedljivi Lang je znal grebsti v Rudolfovo oklevanje, prevzvišeni gospod, evropski dvori se čudijo, kako more njegova milost pomišljati ob dekliču, vzgojenem pod vročim escorialnim soncem. Pravijo, da ji služi dvanajst spletičen, ena sama poželjiva in neperf ... hm!, mandljeva polt. Molči, jazbec! je cesar piskal v Langa, ta pa se ni pustil zмести. Prevzvišeni, dovolite ... krepostna katoliška bogaboječnost brzda to mlado srnico, a dolgo v ogradi ne bo zdržala. Pa saj ji tudi ne pristaja, žensko telo se skisa, če ni zalivano ... Molči, dihur!! Daleč je segla Langova opolzlost. On je razširil novice, da so naposled po dvorih zašušljale kvante in so se nadvojvode od Flandrije do Tirolske in Štajerske držali za glave: *Isabellafrage!* Kakšni hiši pripadamo ...! Naj kar ostane, kjer je, Rudolf ima druge skrbi, pa naj se Rim pritožuje zaradi nedosledno izvajane strogosti, naj Čehi tožijo zaradi Nemcev in naj se luterani že zmenijo, ali bodo sestavili svoj koledar, tam v južnih provincah pa naj za božjo voljo zaustavijo Turke, kakor vedo in znajo, naj se svet pokolje, če drugače ne zna živeti, kaj mi mar! Če ne doume, da ima drugačno nalogo pred sabo. In naj zdaj mi očitamo cesarju, da se pretirano ukvarja z levjo mačko v giardinu za Hradom? Zbira školjke, ščurke, škorpijone, pajke, martinčkom podobne praproti, mirabilije vseh vrst s pobožnostjo, ki je papeškim nuncijem Spinelliju, Bonomu, Malaspini, Seghi, Viscontiju kljub razmehoma dobrim odnosom, ki jih je cesar gojil z njimi, vzbujala sum obsesivne začaranosti: *sua Maestà sembra stregato* je eden izmed njih

poročal v Rim, a ga drugi, treznejši, niso potrdili, zakaj med Italijani v tistem času navzlic krepko vpreženi tridentinski rekatolizaciji ni primanjkovalo odprtih duhov bistrega posluha. Kam vse daleč na sever in vzhod jih je vodila hermetična sled, v Krakov, na Vlaško, v ogrsko Transilvanijo, da bi se s sorodnimi brati kdove kaj domenili. Nekateri se niso smeli, drugi se sploh niso vrnili: Curione, Celsi, Squarcialupi. Iskali so novo Albo Julijo, pregnani napol heretiki. A kdo v tistem času je znal biti pravoveren? Luther morda res ne. Kaj pa Melanchton? Iskreno pobožni Contarini? Ni bilo lahko poiskati ravnovesja, ko sta s kremplji in povampirjenimi očmi treščila, kdo bi si sploh mogel misliti dvoboj med njima, človeško razumljena Reich der Natur und das Buch der Gnaden; *Liber gratiae* proti *Regnum naturae*. Mnogim je zdrsnilo, drugi so iskali, razočarani nad parakletskimi preskusi, tajanstveni *secretum solutionis*, vsi pa so trpeli, sanjali, povzročali zlo in padali pod njim. Bila je lakota; bila je kuga; bila sta Turek in vojska; *bila so črna leta*, vemo. Cesar Rudolf jih je preživel. Imel je dobro vero. Ne smemo se zategadelj čuditi, da se je našel trezni Italijan, ki je navzlic vsevpreknemu sumničanju in več nasprotnim razlogom poročal v Rim: *imperator obsessus non est*. Le pričakovanja tretjega, irenističnega, nad grobe zemeljske ture vzdignjenega obdobja so bila premočna, da bi jih človeška šibkost lahko vzdržala.

* * *

Tako se je tistega večera po večdnevnem vztrajnem deževju nad mestom zjasnilo in z vzhoda je povlekel mrzel pomladni veter. V zgornjih nadstropjih grajskega poslopja so koraki odmevali od blede osvetljenih zidov. Po levem kraku pri Mihulki, nasproti nekdanje prepoziture, je Rudolf s kratkimi koraki nestrpno stopical proti šackomori. Čeprav je vedel, da se to zanj ne spodobi, ni mogel skriti pričakovanja, ki ga je izdajalo pred komornikom in strežaji. Zanimalo ga je, kaj sta moža odkrila na poizvedovalni turi v gorah okrog Jizere na vzhodnih mejah harrachovskega knežjega posestva. Odtekala je pomlad leta Gospodovega 1592.

"Majestät!"

"Veličanstvo!"

Cesar Rudolf je v spremstvu dvornega svétnika Crolla, komornika

Langa in očeta Vojteha vstopil v salon. Zlati lestenci in oljne svetilke so razsvetljevali prostor, v katerega je kljub plamenom vdiral vlaga. Trije strežniki so negibno stali ob zagrnenih oknih. Velika ovalna miza s skrbno izrezljanima opornikoma na sredi je bila prekrita s perzijskimi prti iz tankih vezenin in pripravljena čakala na obed. Med srebrno posodo sta nad podstavkoma v žariščnih točkah oboda stala triramna medeninasta svečnika. V lahkih šolnih iz mehkega usnja je cesar veselo zakorakal h gostoma, ki sta ga čakala, stoječ ob vratih.

"Častiti gospod knez ... končno spet med nami!"

Andrej Vok Rožmberk se je priklonil. – "V čast mi je, veličanstvo, da ste nas tako prijazno sprejeli. Naša domovina Češka ima dobrega vladarja. Oberkämmerer mi je povedal, da ste zaradi naju odpovedali nekaj nujnih avdienc ..."

"Pustite piščance krokarjem, gospod Vok. Tudi vladar še ni pozabil, kdo je kdo v tej deželi. Naši? Vaši? ..." Rudolf je z visoko spodnjo ustnico, ki mu je občutno segala čez zgornjo, pogledal po navzočih in jih oblisknil z živimi, kot gozdna kuna naglimi očmi; "... menda kar božji, se strinjate?" Gospoda in lakaji so se nasmehnili.

"Vi ste Njegov namestnik ... " je v smehu in z dvignjenim kazalcem odvrnil knez Rožmberk. Mihael je zadržano in izpod mladih, gostih in svežih obrvi z mešanico občudovanja in ocenjujoče naklonjenosti zrl v cesarja. Zdaj sta se spogledala.

"Herr Maier!" Rudolf se mu je približal in ga objel. Cesarjeva gesta je navzoče presenetila, Lang je objestno privzdignil ozko in pobrito brado. "Da sta le prišla, živa, zdrava, krepostno mlada kakor zmeraj!"

"Mokra, veličanstvo. Od Humprechta naju je dva dni močilo deževje."

"Bosta imela lepša lica, moj dragi" Rudolf je Mihaela neprikrito nežno pogladil po vratu in se mu za hip dotaknil močnih spuščenih las. Novi žametni dopodmečni škornji so poudarjali odločnost Mihaelove postave, ta je bila v sveže preoblečenem in do vrha zapetem telovniku z rubinasto rdečim ovratnikom videti privlačno gibka.

"Sta imela spremstvo?"

"Sva. Na Kostu so se nama pridružili odlični Kasparjevi strelci. Pozna se, da tam veliko lovijo. Više v gorah pa sva ob vrnitvi kolovratila sa-

ma." Mihael je pomežiknil; zaupnost.

"In zašla!" se je vmešal Andrej Vok Rožmberk. "Zadnjič, veličanstvo, da ste me pripravili na pot s temle tolovajem. Više se greben vzpenja, bolj ga vleče v brezna. Malo da nisva ugasnila pod talečimi se snežniki."

"Ne verjemite, majestät. Njegova gnada knez Rožmberk je samo malo utrujen. Sicer pa odličen jezdec ..."

"Hinugel, visokost. Ste že slišali? Niste in nikoli ne bi. Vranje gnezdo sredi podivjanih voda. Prava jazbina, pripeta pod javorjevo smolo."

"Izvrstna krčma, veličanstvo, rešila nama je trebuhe. In kožo, sevé!" Rudolf je s privzdignjeno kozjo ustnico obračal glavo in svetil zdaj v enega zdaj v drugega.

"Da le ne bo komu glave pogubilo ..." je tiše, a dovolj razločno znil Vok.

"Ljudstvo vas torej ni požrlo!" je odvrnil cesar. "Dobri ste, gospod Rožmberk, da zaupate ljudem. Jaz jim ne. Sumim, da imate vaše brate raztrosene vsepovsod po deželi in vas varujejo, medtem ko nam tu prihuljeno spodrezujejo stol. A za zdaj, mislim, bodo še zdržali, tile namreč ..." Pokazal je k mizi. Gospoda se je zasmejala. Lang je kratko razvlekel tanke in zelenkaste ustnice. – "Sedimo, prosim!" je rekel Rudolf. Možje so se za hip spogledali. Rudolf je medtem že prijel za visoko naslonjalo iz gladkega črnega lesa, čeprav je obenj brž pritekel komornik, in glasno dejal: "Kar tako, kot pri častitljivem Lorenzu dei Medici; vsakdo sede, kakor pride! Ste vedeli za ta običaj? Lačni smo, Lang! In žejni. Kaj še stojiš?" Komornik je prikimal, pomahal soham podobnim stoječim strežajem ter izginil. Iz sosednjega prostora so začeli nositi na mizo. Tedaj sta z dna salona vsak s svoje strani pristopila svetlolas moški mlajših let, vendar že docela resnega obraza, s kratko pristriženo, negovano brado in nekam udrtih oči, ter povprečno lepa, toda prikupna ženska v dolgi obleki iz podloženih vezenin. Na kratko se je poklonila gostom, pristopila k vrhu mize, položila dlani na cesarjevo roko in ga nežno poljubila na bradato lice. Ob siju oljenk in prižganih namiznih svečnikov so se ji nevsiljivo zabliskali arabski dragulji, povezani v ogrlico, ki jo je nosila na pričeski iz spletenih kit. Cesar je pogledal Mihaela in mu pomignil na

drugo stran mize. - "Sklepatm, da se poznate ..." - Mihael je prikimal, pomenilo je na videz. - "Plemiški gospod Zdenek Lobkovic," je dejal cesar in še enkrat vse povabil, naj sedejo. "Pravkar se je vrnil z dolgega potovanja po Italiji. Obiskoval je šole v Urbinu pri gospodih Montefeltro, nekaj mesecev je bival tudi v Louvenu na Flandrijskem. Mladi gospod je vaših let, Maier. Računam, da nam bo imel povedati veliko zanimivega." Zdenek se je priklonil, Mihael mu je odvrnil, prav tako Rožmberk. "Mojo Katerino pa poznaš" je nato Rudolf s tišjim in z domačim glasom kratko ošnil Mihaela. Ta je sedel na isti strani poleg njiju in je cesarjevo prijateljico, hčerko na dvoru cenjenega italijanskega kamno-rezca in antikvarja Jacopa Strade, dobro poznal. Kakor je vedel za mnoge druge cesarjeve *liaisons dangereuses*, o katerih sta včasih na samem zapu govorila, skušala prodreti v ženski dušni svet in poiskati sladko uteho pod oprsjem priležnic, ki sta jih vsak zase ljubila, a sta vsakič znova, ko je ob bokalih vina nanesla priložnost in so se jeziki razvezali, ostrmela nad brezdanjo jalovostjo takega početja, saj ju je, kakor sta ugotovila, navdalo s še večjo žalostjo. Priležniškega sveta zato nista zavrnila, in kakor je moral o tosmernih prizadevanjih preobrazbe vedeti poleg Mihaela cesarju prav tako priljubljen umetnik Spranger, ki je alkimistični kamen svete poroke udejanjal z mitološko govorico, tako je mučne ljubezenske zadeve cesarja Rudolfa poznal spovednik oče Vojteh. Govorili so tistega večera še dolgo v noč, zraven jedli in pili, sami možje in prikupno lepa Katerina. Za to priložnost si je spletla pričesko iz kit, noseč na njih zlato zaponko in ogrlico iz finih arabskih biserov. Paberkovali so o toskanski umetnosti, Rudolfa so zanimala Zdenekova poročila o mladih Michelangelovih naslednikih in žal mu je bilo, da nocoj z njimi ni bilo "prangerja, ki je v grajskem ateljeju pri Vinarni, kjer je živel, menda pripravljaval veliko sliko Venere in Adonisa, cesarju v trajno slavo". Mistična ljubezen, obstaja? Ostajamo zmeraj le v njenih predprostorih ...? Može so se razgovorili in Katerina Stradova jim je sledila. Cesar jo je z ustnicami, še ne povsem čistimi od hrane, nekajkrat poljubil, jo kot otroka pobožal po okrancljanih laseh in potem veselo nadaljeval pome-nek, dasiravno tema očetu Vojtehu ni prijala. Njihov gostitelj Rudolf je bil navsezadnje cesar habsburške hiše, ki drži pod seboj polovico stare celine, brani izročilu zvesto vero pred novotarijami, nastavlja ščit, resda

na plečih izropanih obmejnih krajin, zvitorepnim Turkom, gostje so tudi vedeli, od svetnika Crolla, ki je sedel na drugem vogalu mize, pa do očeta Vojteha in Katerine, ki je Rudolfu že rodila dete, da je cesarski hiši potrebno zakonito potomstvo in da zato na Španskem čaka infantinja Isabella Clara Eugenia. Ali veselemu besedičenju o ljubezni se zategadelj niso odrekli, in to vpričo omikane, po širokih licih sodeč pa nič kaj plemiške Katerine Stradove. Jih je k dobri volji navdihnilo vino? Aprilski dež? Namigi, ki jih je med vsesplošnim glasnim govorjenjem cesarju prišepnil Mihael, da so najdišča žive rude zelo obetavna ...! Cesarju je v skrbno zavitem povoju prinesel kepo za pokušino, prava, čista mesčeva srebrnina z močjo duha Merkurjeve gibkosti! Kamen bodo izdelali *experimentalis* – ste slišali za della Porto? je zinil cesar. Pisal mi je iz Neaplja, da ima stvaren načrt ... – Ne verjemite, gospod. Šarlatani. Lažejo. Jaz vam bom razodel postopek. Treba je v peč. V peč? To je tako, kot bi z eno nogo stopil v živi pesek. – Ti bo uspelo, Mihael? Cesarju so se zasvetile oči. Spodnja ustnica mu je zlezla čez zgornjo, in kdor bi ga prvič videl, bi ne verjel očem. – Mlad si, fant. Kaj je Rudolf videl v njem? Nekaj sem zaslutil, gospod. Prav na zadnji poti, ko sva se z Vokom vračala skoz gore. Zdenek Lobkovic se je vmešal, Italijani da imajo vse od Rajmunda Lulla naprej razvito *ars memoriae*. Jezik, ki ga govorimo, ni slepa igra znakov, spoštovani ljudje. Aristotel se je zmotil, ko je menil, da je argumentacija logična sestavljenka nespodbitnih pravil organona, ki jih je moč dosledno razvrstiti. Takšne celote ni. Humanisti, je nadaljeval Lobkovic, so obudili Cicerona in ugotovili, da se fides ne upogiba intelektu ... Nič novega! si je mislil Mihael ..., za povodce jo marveč drže zakoni govornice; *verba*. Zdenek je napeljeval na argumentacijo, ki zajema pravo, morda je tako hotel spodbiti celotno zgradbo Dekretalij, nova znanost naj bi namreč pokazala, kako navadna govornica implicira več od dogovornega in formalnega izraza. Celo pri kletvicah, gospoda, izrekamo *ligamentum*, ki je nemara pomembnejši od samega intellectusa. (Tako imenovanega.) Komornik Lang je vprašal, ali bi, potem ko so gospodje in spoštovana Katerina poobedili pečene gosi v brinovi omaki, jagnjetino na suhem žaru z gobicami, ocvrtimi na maslu, pripravili ječmenovo prikuho s sirom, rdeče rake, polite z vinom, izvolili posladek z zavitki iz kuhanih jabolok in hrušk? Strežnik je medtem na

mizo postavil nov bokal sladkega španskega vina. *Scientia rerum*, je trdil Zdenek, ni nič drugega kot pravilno postavljena analiza znakov, signa, ki pa niso nič drugega kot verba. Žal humanisti tega niso prav razumeli ... - *Verba sine rebus, Erasmus!* je zinil nekdo od navzočih, menda sam oče Vojteh, ki je s precej treznosti zrelega moža poslušal razgovor mlajših. Ali morda Andrej Vok Rožmberk, s prikrito boemsko ironijo. Pripombo je omizje slišalo in sam cesar jo je pograbil, vsaj s kotičkom svojega blagovoljnega rokava vzel v varstvo razprsenega, negovanega, po glasu zoprno piskajočega Zdeneka Lobkovic in rekel - *Res sine verbis Luther!* Češ, nekaj pa mora biti tudi besed, gospoda, dasiravno jih moj pokojni stric Karel, Bog mu daj počivati v miru, in oče Vojteh je ob tem spoštljivo prikimal, ni izrekel ravno veliko. *Krepost, glauben sie nicht?*

- Dva hudiča sta se povila, je nato rekel oče Vojteh. Kotita se kot lačni hotnici, željni mesa. Bog nam ž njima pošilja znamenja.

- Češki bratje cenijo katoliško izročilo, oče Vojteh, je odvrnil Vok Rožmberk. Ne nasedajo lažnim prerokom, najmanj luterancem.

- Ste prepričani? je vprašal Lobkovic.

- Danes je teže kot kadarkoli prepoznati hudiča od preroka, a bodite gotovi, je odvrnil Rožmberk, da se Češka ne bo izneverila svoji plemenitosti, ki jo je vedno gojila, tudi ali še posebno v svojem odnosu do neba, pa čeprav je bila za to tepena. Začenši z vesoljno Konstanco.

- Sporazumeli se bomo, gospoda! je med vzpenjajoče se glasove bevsknil Rudolf.

- Bomo, ker je svet naš zaveznik.

- Tu se pa motite, gospod Maier. Zdeneku je oče Vojteh brž prikimal. Tudi Rudolf je Mihaela začudeno pogledal. Od kod tebi zdaj to, sin?

- Poleg Vsemogočnega, če smo zmerni avguštinci, kar menim, da smo lahko, je dejal Lobkovic, je naš edini zaveznik osebna svoboda. Se strinjate? Zdelo se je, da bi možje radi prikimali, vendar jih Zdenekovo razpredanje ni spustilo z vajeti in so le nemo obtičali s prikovanimi obrazi v že pošteno razgreti in spričo pokurjenih oljenk omamljajoče dišeči šackomori, pričakujoč naslednjo misel učenega mladeniča.

- Z vsakim dejanjem, je nadaljeval Lobkovic, se odločamo za kaj ali proti čemu. Teologi iz vrst Jezusovih, ki danes prevzemajo voz na vseh

poteh, a zato, bodimo si na jasnem, še ni rečeno, da se jim v vsem pridružujem, bi v kategorijo dejstev, oče Vojteh, popravite me, ki jih po svoji lastni volji sprejmemo ali pa zavrremo, gladko uvrstili tudi milost. Razni prekrščevalci so jih spametovali. Pozornost se seli na formo, a ne dajte se ji preslepiti: ... materializirano! Očetu Vojtehu so se zdaj oči povesile, obraz se mu je nakremžil. Medtem je Zdenek s pristriženo pravokotno brado, ki je poudarjala njegov zoprno drdrajoči, ploski in oglati obraz, nadaljeval: Vse, kar rine v platonizem, je sumljivo.

- Boste rekli, da se tudi voljo da izmeriti?

- Kakopak. Dejanja imajo svojo količino. Vendar je to tudi vse, kar premoremo, alfa in omega zaveznitva, na katero smemo računati. Odpil je požirek iz porcelanastega vrčka in se s prsti obrisal okrog ust. Nič več.

Cesarja so učene Zdenekove besede prevzele. Mladi mož jih je izgovarjal s tolikšno drznostjo, kot je Rudolf ni slišal pri nikomer. Govoril pa je Lobkovic, oblečen v svetlo srajco s srebrnimi metuljčkastimi obročki, za odtenek prenašlo, skoraj zaletavo, kot bi se učenih besed držala sumljiva slepa vera, za katero ni bilo jasno, kam in če sploh kam meri. Svetnik Croll je pomahal strežniku in mu velel zamenjati dogorele sveče na lestencih.

- Povejte nam, Mihael, kaj ste imeli v mislih? Rudolf se je z nepričakovano resnostjo ozrl vanj. Od zemlje menda ne moremo čakati utehe? Oče Vojteh ni brez razloga spomnil na strahotno kotenje črne pogube, ki razsaja vsepovsod.

- Zaupati moramo, gospod. Svet ni žalost, četudi se po njem kote stvori z repi in pasjimi glavami. Naš zaveznik je, to mora ostati. Jezuiti pridigajo trpljenje. Strinjam se, svet ga je poln, izpiti moramo ta kelih. Tudi novine, o katerih smo brali v spisih gospodov Žalužanskega, Duditha, Palingeniusa, Hajeka, ne obetajo dobrega. Znamenja, ste dejali. Mihael je pogledal čez mizo. Vi zaupate kulturi, gospod Lobkovic, znatnosti. Učeni ste ...

- Idem veri, je odvrnil Zdenek.

- Da, razumeli smo. Jaz pa vam pravim, da zaupam tudi naravi.

- Izguba časa! je odsekal Zdenek.

- Čemu?

- Ker nam narava brez našega intelekta nima kaj povedati,

nezapopadljiva je. Brez *signatum* oziroma naših *notiones* ne morete priti do *res*.

- Duša? je vprašal Mihael.

- *Anima est essentia*, Herr Maier. Toda kaj je *essentia*, za nas tu, pustite onstranost ...!? *Verbum*, nič drugega. Ste brali Laurentina Vallo?

Mihael je odkimal.

- Raztrgal je Boetija na drobne koščke. Zakaj? Ker je napačno, docela dezinformirajoče Aristotelov organon prevedel v latinščino tako, da je za vsako kategorijo izumil nov izraz, *substantia* za *ousio* in tako dalje, ni pa se vprašal, ali Porfirijeva *scala praedicamentalis*, zaradi katere so v naslednjih vekih prelili morje črnila, obstaja zgolj kot orodje našega uma, *ratio cognoscendi*, kar je po vsej verjetnosti menil Stagirit, ali pa predikativi apriorno obstajajo kot modalitete Biti in jih spoznavamo kot *ratio essendi*. To zadnje, verjemite mi, so zakuhal platoniki. In vsa njihova poetika. Čista *marnost*, nevarna povrh vsega. Za hip je postal. S plamenov nad svečniki je polzelo rumeno mleko. Ne govorim vam tja v tri dni! Povedal bom, zakaj.

Možje so se spogledali. Svetnik Croll je utrujeno zakinkal, in ko bi ga Lang pravočasno ne opozoril, bi se utegnil kaj grdo izkazati sredi arzlersko ošiljene debate, ki sta jo na drugem koncu precej obsežne mize ob cesarju zastavljala Mihael Maier in Zdenek Lobkovic. Tišino, ki so jo plameni oljenk razvlekli po žametnih stenah šackomore, da so njeni prostori vstajali s prividi, kot bi figure iz razobešenih cesarjevih slik vstajale iz sanj, si v pozni nočni uri, ko je svet utonil v temo in so mostovži mrzlih grajskih hodnikov požmrkovali, zdi se, iz samih peklenskih lin, živim plamenom naznanjajoč, da tam za prikritimi okni nekdo modruje, se z duhom pogovarja, podaja roke, reliefi muz so stopali z zidov, iz kota mrko jelenje rogovje, rumeni jaspisi, posedale na pod razprtih golih kolen pred besnečim gozdnim rukom, se razgaljale v peči preobrazbe. Nekdo je kihnil, menda sam cesar, in tedaj je tišino zmotila Katerina Stradova, se gostom opravičila, poljubila Rudolfa na čelo in vstala od mize. Utrujena sem! Možje so se ji blago priklonili, komornik Lang se je takisto pobral in za njim svetnik Croll. Strežka Anička je Katerino pospremila do spalnice, Rudolf pa se ni dal ugnati in je Lobkovicu pomignil, naj nadaljuje.

- Niste nam pojasnili, kam merite!?

- Ali veste, kaj sledi, je, kakor da bi bila prekinitvev potrebna za dokončo razgrnitev kart, nadaljeval Lobkovic, če vsa bitja razvrstite na lestev, kot počno platoniki? Iz mladega moža je bruhala natančna znanost, ki je niti spremenjeno ozračje, zdaj nedvomno bolj naklonjeno resnejšim zadevam, ni premotilo. Andrej Vok, cesar Rudolf, oče Vojteh in Mihael Maier so ga napeto poslušali. Sledi, draga gospoda, da je zadnji v verigi božjih kreatur sam satan. Z drugimi besedami, vse je deležno božjega, od pohotnih ovnov do kuge. Mar čutite strašanski paradoks platonizma? *Intellectus* v vsej zgodovini ni doživel večjega ponižanja.

Na te besede je Rudolf poskočil, kot bi ga pod stolom nekaj uščipnilo. Razpetih sovjih oči se je zazrl v govorca.

- Visokost, to je nauk, ki se danes širi kot prhla gniloba po dežju! Seveda okinčan z lepimi besedami nekakšne harmonije universalis, te ali one poetike, je vztrajno mlel Lobkovic.

- Vi v njem vidite nevarnost? je kratko pristavil oče Vojteh. Cesarjeve oči so zopet blisknile kot sovji kljun na preži.

- Zakrinkano herezijo vidim, oče, ki je toliko nevarnejša, ker se prodaja kot najskrivnostnejše blago, nekakšno razodevanje trajnih resnic, ki naj bi jim logični um ne mogel do živega. Nato se je obrnil k Mihaelu in vanj iztegnil prst.

- Vi, Maier, ste z govorjenjem o zavezništvu, ki smo ga kajpak razumeli mundana numina, zdrsnili v nevarno bližino te krivoverske poti.

Zdelo se je, da oče Vojteh Lobkovicu prikimava. Rudolf je spet kot nagla žverca okrenil glavo in pogledal v Mihaela.

- Vaša znanost je brezhibna, je ta odvrnil, vendar pozabljate, da operatio mentalis volens nolens posega v naravo. Arbor sam na sebi ni drugega kot lepotna okrancljanost; collaudationes. Misel in narava sta povezani.

Zdenek je skomignil in kratko otresele z glavo. Ni se pustil prepričati.

- Tu sedi gospod Vok, je spet povzel Mihael. Njegov brat, gospod grof Vilem Rožmberk, se že desetletja ukvarja z umetnostjo preobrazbe. Lanske jeseni smo ga obiskali na posestvu v Krumlovu, navzoč je bil tudi mojster Kunrath in ta nam je predstavil svoje najnovejše delo *Amphiteatrum sapientiae*. Izvrstna knjiga. Preberite si jo, gospod Zdenek.

Sama navdihnjena modrost, ki ne razdvaja, marveč išče spravo.

Lobkovic je spet otresel z rameni:

- V znanosti ni sprave, dragi Maier! Ne potrebujemo je. Ni pomembna.

- Vam ne gre za resnico?

- Kaj pa je resnica?

- Verbum, boste rekli vi.

Cesar Rudolf, od vina rdeč v obraz, pod očmi pa udrt in bel, je kot na ladijskem vrhu ždel med mladeničema, obema vitko poudarjenima; pri tem so temnejša Mihaelova lica kazala prve znake popuščanja, kot bi se jel umikati pred jasnejšo srebrnkasto vezenino, ki je Zdeneku Lobkovicu krasila zapeti ovratnik.

- Resnica ni verbositas, gospod Mihael. Ne tacajmo po plemenitih stvareh.

- Vedete se ošabno. Sholastično. Mihael je Lobkovicu prebil z globokimi rjavimi očmi, vendar sogovornika to ni zmedlo.

- Ni res, je hladno odvrnil. Vztrajam pa, da znanstveni govor ločujemo od vprašanj božje modrosti. Te ostajajo zunaj našega dosega. Nasprotno jih vi z ne vem kakšnimi prisposodobami o preobrazbi ... *mar ne navijate za realizem?* ... pripenjate jih na svet, ki pa ne more bivati drugače kot v smislu pojmov, ki mu jih mi sami pripisujemo. Ponavljam, ni drugega kot znakovni *ligamentum*.

- Sami si postavljate zanke.

- Samo razlikujem ravni. Nobenih dokončnih pretenzij nimam.

- Gospoda, moram priznati, da sta zanimiva, menim pa, da smo našega cesarja utrudili ... se je oglasil oče Vojteh.

- Nikakor! je zabevsknil Rudolf. Naglo in zavzeto, kakor bi ura ne bila že davno zaplula onkraj polnoči, je s širokim obrazom posvetil nad mizo.

- Fanta dobro tipata po ribniku, a naj me vrag vzame, če se nista uštela glede količine rib, ki so v njem. Kaj menite, Rožmberk?

Vok ni odgovoril, povetil je glavo v znak neizgovorljivosti poslednjih vprašanj in nehote pritrdil mnenju očeta Vojteha. Neme silhuete, zbrane v šackomori, so pristopile k stenam in z medlo svetlobo oljenk obstale v prostorih, ki so kakor odstirajoče se zrklo na dnu votline tipali

skoz odseve in črne stene. Nikogar razen njih ni bilo na spregled. Tedaj je Rudolf vprašal, ali so utrujeni. Da, bili so utrujeni. Praški Hrad je že dolgo čemel pogreznjen v hladno noč, ki je bila razvedrila nebo in na umiti črni oblok priklicala zvezde. Mesec tiste noči ni vzšel. Le visoko v levem kraku grajskega hodnika so poplesavale svetilke, kakor bi se nasproti čemečega kljuna svetega Vida pomenkovali neznani potniki na poti skoz čas vesolja. Naposled so tudi one ugasnile. Pod mogočnim zidanim mostom je tekla reka in veter je v občasnih žvižgih zdrsnil po njej.